

Harald Wagner, *Die eine Kirche und die vielen Kirchen. Ekklesiologie und Symbolik beim jungen Möhler*, München Paderborn Wien 1977 ss. 334.

Eklezjologia Möhlera, katolickiego teologa niemieckiego I poł. XIX w., współtwórca słynnej „Szkoły Tybińskiej”, ciągle jest aktualna i inspirująca. Jego dzieła były wielokrotnie wydawane w języku niemieckim (np. *Symbolik* — dwadzieścia sześć razy) i tłumaczone na wiele języków, m. in. na język polski. Liczni teologowie często nawiązują do teologii Möhlera. Wielu spośród nich napisało obszerne rozprawy.

Książka H. Wagnera należy do najnowszych opracowań teologii Möhlera. Napisana została jako praca habilitacyjna, w którą osobście angażował się wybitny teolog niemiecki H. Fries (s. 7). Autor posłużył się w swej pracy metodą teologiczno-historyczną (s. 34).

Treść książki Wagnera *Die eine Kirche und die vielen Kirchen* stanowi wykład eklezjologii i symboliki Möhlera. Autor ograniczył się do krótkiego okresu jego działalności, trwającego od 1824 do 1828 r. W tym czasie Möhler był pod dużym wpływem idei romantycznych. Podstawowym źródłem dla autora było główne w tym okresie dzieło Möhlera *Die Einheit in der Kirche oder das Prinzip des Katholizismus, dargestellt im Geiste der Kirchenväter der drei ersten Jahrhunderte*.

Wagner podzielił swą rozprawę na cztery części i zakończył podaniem wyników przeprowadzonych badań. W pierwszej części którą zatytułował *Die eine Kirche*, omówił na początku różne interpretacje dzieła Möhlera. Charakterystyczne okazały się dla niego cztery interpretacje znanych teologów. Są nimi: A. Knöpfer, F. Vigenier, J. R. Geiselmann i H. Geisser. Następnie podjął próbę przedstawienia celu, budowy i metody dzieła *Einheit* Möhlera. Przy tym dużo miejsca poświęcił pojęciu „życia”, wiodącej idei romantycznej, która znalazła wyraz w *Einheit*. Eklezjologię tego dzieła Wagner określił następująco: życie z jednego Ducha. Zarysowującą się nową fazę teologii Möhlera autor widział w jego dziełach *Athanasius* i *Anselm*, które zaliczył do omawianego okresu działalności Möhlera (1824—1828). Pierwsze z tych dzieł dotyczyło św. Atanazego i Kościoła w IV w. czyli problemu nauki Kościoła, (s. 135), drugie natomiast — św. Anzelma biskupa Canterbury i Kościoła w XI i XII w. czyli problem wiary i filozofii (s. 145).

Die vielen Kirchen — to tytuł następnej części. Wagner rozpoczął od zagadnienia: Kościół a różnorodność (*Kirche und Vielheit*). Najpierw zajął się kwestią różnorodności w Kościele oraz różnorodności poza Kościołem. Różnorodność poza Kościołem — to herezje. Autor w oparciu o *Einheit* Möhlera omówił przyczyny, genezę i postacie herezji, a następnie — relacje — Kościół — herezje. Herezje pomagają Kościołowi przedstawić swą prawdę (s. 169). Walka Kościoła z herezjami jest w gruncie rzeczy gnoseologicznym porównaniem Kościoła z samym sobą (s. 170).

Następnym problemem w książce Wagnera jest symbolika. Stanowi ona podstawową strukturę eklezjologicznego myślenia Möhlera. Wiąże się ją z dziełem Möhlera o takim samym tytule *Symbolik oder Darstellung der dogmatischen Gegensätze der Katholiken und*

Protestanten nach ihren öffentlichen Bekenntnisschriften). Dzieło to określa się jako najbardziej dojrzałe w całej spuściźnie teologicznej Möhlera. Wagner natomiast jest zdania, że symbolika ma swój wyraz również we wcześniejszych dziełach Möhlera, z lat 1824—1828. Autor szczegółowo przedstawił problem Kościoła jako symbolu i symboliki Kościoła (s. 215) oraz problem symbolu Kościoła i kościelnej symboliki (s. 242).

W zakończeniu Wagner wskazał na aktualność omówionej problematyki. Dotyczy to szczególnie kwestii jedności w Kościele a także różnorodności w Kościele. Ta różnorodność ma często tendencję do powodowania napięć. Następną kwestią jest relacja: jedność Kościoła i jedność ludzkości, a dalej relacja: jedność Kościoła i różne wyznania.

Książkę Wagnera należy zaliczyć do najwartościowszych pozycji w bogatej literaturze o Möhlerze i jego teologii. Na podkreślenie zasługuje już sam wybór problematyki. Wagner dostrzegł, że teologia Möhlera poczynszy od 1823 r. zachowała wewnętrzną spójność. Najślawniejsze dzieło Möhlera *Symbolik*, jego struktura, ma swój początek w pierwszych jego dziełach, szczególnie w *Einheit*. Nie można więc przeciwstawiać sobie tych dwóch dzieł, jak to czyniło wielu komentatorów Möhlera. *Einheit* bowiem pozwala lepiej zrozumieć *Symbolik*. Oparcie się prawie wyłącznie na źródłach jest dodatkowym walorem tej książki. Pozytywnie należy ocenić wnikliwą analizę powiązań teologii Möhlera z ówczesną myślą filozoficzną i teologiczną.

Krytycznie jednak należy ocenić ukazanie wpływu filozofii i teologii tamtych czasów na Möhlera. Można odnieść wrażenie, że Möhler jedynie zapożyczył oryginalną myśl i wyrażał ją w swych dziełach jako swoją. Ponadto pewna swoista terminologia (np. chrystocentryczna pneumatologia — christozentrische Pneumatologie) nie wydaje się być zgodna z nauką Möhlera. Również niektóre tytuły rozdziałów i paragrafów (*Die Einheit der Kirche; Kirche und Konfessionen: Das Problem im Feld der „Einheit“*) nie są adekwatne do treści.

Powyzsze uwagi krytyczne jednak nie podważają wartości książki Wagnera. Pomimo pewnych braków pozycja ta wzbogaca literaturę dotyczącą teologii Möhlera i teologii XIX w. Książka ta może okazać się cenna dla teologów zajmujących się problematyką ekumeniczną.

Roman Karwacki